

სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის მნიშვნელობა და როლი უმაღლესი განათლების სფეროში

სოფო ვასაძე,

ანთროპოლოგიის მაგისტრი,
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

თანამედროვე სამყაროში არსებული გამოწვევების გადააზრება და მათთან გამკლავება სამეცნიერო საქმიანობის მეტად განვითარებას საჭიროებს. სწორედ კვლევებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მიღება შესაძლებელია ეფექტიანი აღმოჩნდეს სხვადასხვა სფეროს განვითარებისთვის, ასევე, ეკონომიკური, საზოგადოებრივი, კულტურული თუ სხვა სახის პრობლემის გადაწყვეტის დროს. ამის დასტურია, თუნდაც კოვიდ 19-ით გამოწვეული პანდემია და მასთან გამკლავების პროცესი, რომელიც სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის წარმატების შედეგად გადაიჭრა, რაც გამოიხატება ვაქცინის შექმნაში, ხოლო მისი გამოყენებით კი, პანდემიის დამარცხებაში.

შესაბამისად, მნიშვნელოვანია უნივერსიტეტებმა/სასწავლო უნივერსიტეტებმა¹, სადაც ხორციელდება სწავლა-სწავლების პროცესი და კვლევითი საქმიანობა, იქმნება ახალი ცოდნა და გამოცდილება, ხელი შეუწყონ კვლევითი საქმიანობის ზრდა-განვითარებას და სამეცნიერო საქმიანობის სტუდენტებში წახალისებას. ეს კი გამოიწვევს უკვე არსებული ცოდნის გადახალისებას და გამყარებას, ამასთან ერთად კი, შეიქმნება ახალი ცოდნა და მოხდება მისი ინტეგრირება, როგორც სასწავლო-საგანმანათლებლო პროცესში, ასევე, ეკონომიკურ, საზოგადოებრივ და ა. შ. პროცესებში.

სტატია მოიცავს, როგორც საერთაშორისო კვლევების მიმოხილვას, ზოგად მსჯელობას იმის შესახებ, თუ რა მნიშვნელობა და როლი აქვს სამეცნიერო-კვლევით საქმიანობას უმაღლესი განათლების სფეროს განვითარებაში, ასევე, საქართველოში ჩატარებული თვისებრივი (ექსპერტული გამოკითხვა) კვლევის შედეგებს, რომლის მიზანია გამოავლინოს უმაღლესი განათლების სფეროში, კერძოდ კი, უნივერსიტეტების და სასწავლო უნივერსიტეტების საქმიანობაში კვლევითი-სამეცნიერო აქტივობებს რა მნიშვნელობა და როლი უჭირავს. ამ პროცესში გამოკითხულნი იყვნენ საქართველოში მოქმედი 10 უნივერსიტეტის/სასწავლო უნივერსიტეტის კვლევითი სამსახურის თანამშრომლები (ჯამში 15 რესპონდენტი), რომლებიც კვლევაში წარმოდგენილნი არიან როგორც დარგის ექსპერტები.

კვლევის ძირითად მიგნებებად შეიძლება ჩაითვალოს, ის რომ უნივერსიტეტების უმთავრესი ფუნქცია და როლი არის, როგორც უკვე არსებული ცოდნის გადაცემა ახალი თაობებისთვის,

¹ „სასწავლო უნივერსიტეტი - უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამას/პროგრამებს (გარდა დოქტორანტურისა). სასწავლო უნივერსიტეტი აუცილებლად ახორციელებს მეორე საფეხურის - მაგისტრატურის - საგანმანათლებლო პროგრამას/პროგრამებს“.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32830?publication=97> [უ. გ. 12.12.2022].

ასევე ახალი ცოდნის შექმნა. უნივერსიტეტები კვლევითი საქმიანობით მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ახალი ცოდნის შექმნაში, რაც ხელს უწყობს მაღალკვალიფიციური კადრების ჩამოყალიბებას და ავითარებს სხვადასხვა დარგს. ასევე, მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება კვლევებისთვის სათანადო ფინანსების მოზიდვის და კვლევების ინტერნაციონალიზაციის საკითხი, რაც განავითარებს სამეცნიერო პროექტების ხელმისაწვდომობას ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე.

საკვანძო სიტყვები: უნივერსიტეტი, სამეცნიერო საქმიანობა, კვლევა, გამოწვევა, განვითარება.

შესავალი

დღევანდელ რეალობაში ადამიანების ყოფა დინამიურ ტემპში მიმდინარეობს და მუდმივად განიცდის ცვლილებებს, რაც უმეტესწილად სწორედ სამეცნიერო მიღწევების დამსახურებაა. გლობალიზაციის შეუქცევადი პროცესი თავისთავად აჩქარებს მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ და ა. შ. პროცესებს, ამავდროულად ხელმისაწვდომს ხდის ნებისმიერ ინფორმაციას და ხელს უწყობს ახალი ცოდნის შექმნას, რომელიც გარკვეულწილად სამეცნიერო კვლევების შედეგია.

აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე სამყაროში მეცნიერულ მიღწევებზე საუბრისას, ხშირად ტექნოლოგიურ სიახლეებს, ინტერნეტის და ტელეკომუნიკაციების მასობრივ გავრცელებას მოიაზრებენ. დღესდღეობით მეცნიერება მიიჩნევა, როგორც გლობალური საზოგადოების პროგრესის საფუძვლად, ასევე, ეკონომიკური, თუ საზოგადოებრივი განვითარების მთავარ მამომრავებელ ძალად. თანამედროვე მეცნიერება ორიენტირებულია საზოგადოების განვითარების გრძელვადიანი ხედვის და გეგმის დასახვაზე, რაც პირდაპირ კავშირშია ქვეყნის ეკონომიკური მაჩვენებლების ზრდასთან. ის ქვეყნები, სადაც მწირია ბუნებრივი რესურსების რაოდენობა, ძირითადად ინტელექტუალური ცოდნის შექმნასა და წარმოებაზე არიან ორიენტირებულნი, შესაბამისად, მათი ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლები სამეცნიერო მიღწევებზე და ტექნოლოგიების განვითარებაზე არის დამოკიდებული.

ქვეყნის საზოგადოებრივი, ეკონომიკური თუ ყოფითი კულტურის განვითარების პროცესში ძალიან მნიშვნელოვანია უმაღლესი საგანმანათლებლო სფეროს აქტიური ჩართულობა, არა მხოლოდ ახალი თაობებისთვის არსებული ცოდნის გადაცემის და გაზიარების მხრივ, არამედ სწორედ სამეცნიერო-კვლევითი აქტივობების საშუალებით ახალი ცოდნის შექმნის, წარმოების თვალსაზრისით.

ამ პროცესში კი წამყვანი ფუნქცია და როლი უნივერსიტეტებს/სასწავლო უნივერსიტეტებს აკისრიათ, სადაც კვლევითი საქმიანობა მიმდინარეობს და ახალი ცოდნა იქმნება, რომელიც სწორედ ზემოთხსენებული პრობლემების მოგვარებას უნდა ეხმარებოდეს. თანამედროვე უნივერსიტეტების როლი მხოლოდ არსებული ცოდნის გაზიარება აღარაა, ძალიან მნიშვნელოვანია ახალი ცოდნის შექმნა და სფეროების ამგვარად განვითარება.

ასევე, თანამედროვე უნივერსიტეტების მთავარი გამოწვევა კვლავ რჩება საზოგადოებაში არსებულ პრობლემებზე პასუხი და იმგვარი მოქალაქეების აღზრდა, რომლებიც შეძლებენ საზოგადოებისთვის უკეთესი პირობების შექმნას. სტატიის მთავარი მიზანიც სწორედ

საუნივერსიტეტო ცხოვრებაში კვლევის მნიშვნელობის და თანამედროვე სამყაროში უნივერსიტეტის ფუნქციის და როლის წარმოჩენაა.

სტატიაში გაეცნობით საკვლევ საკითხის გარშემო არსებული თანამედროვე ლიტერატურის მიმოხილვას, ასევე, მცირედ ექსპერტულ გამოკითხვას და მიღებული შედეგების ანალიზს.

1. მეთოდოლოგია

პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ სტატიაში წარმოდგენილი კვლევის მიზანს წარმოადგენს შეისწავლოს სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის მნიშვნელობა და როლი უმაღლესი განათლების სფეროს საქმიანობასა და განვითარებაში. სტატიაში წარმოდგენილი კვლევის მეთოდოლოგია გულისხმობს საქართველოში მოქმედი უნივერსიტეტებისა და სასწავლო უნივერსიტეტების კვლევითი-სამეცნიერო სამსახურის წარმომადგენლების გამოკითხვას თვისებრივი კვლევის მეთოდით, რომელთაც აქვთ უშუალო შეხება უნივერსიტეტში/სასწავლო უნივერსიტეტში კვლევითი პროცესების მენეჯმენტთან და განვითარებასთან. კვლევის მონაწილეები წარმოადგენენ დარგის ექსპერტებს, რადგან მათ აქვთ უშუალო შეხება უმაღლესი განათლების სფეროში კვლევითი-სამეცნიერო საქმიანობის განვითარებასთან და მართვის პროცესებთან. ამასთან მიმართებით კი მნიშვნელოვანია მიმოვიხილოთ ის ძირითადი საკვლევ კითხვები, რომელიც კვლევამ მოიცვა: რატომ არის მნიშვნელოვანი კვლევითი საქმიანობა უმაღლესი განათლების სფეროსთვის, რა მიზანს უნდა ემსახურებოდეს უნივერსიტეტში წარმოებული სამეცნიერო საქმიანობა, რა ღირებულებებს უნდა ეფუძნებოდეს სამეცნიერო კვლევა, რა არის დღეს, 21-ე საუკუნეში უნივერსიტეტის უმთავრესი როლი და ფუნქცია, რა მიზანს უნდა ემსახურებოდეს უნივერსიტეტი თანამედროვეობაში. ასევე, საკვლევ კითხვები მოიცავდა ისეთ კითხვებს, რომელიც ეხება უმაღლესი განათლების სფეროში არსებული გამოწვევების გამოვლენას. ასევე, კვლევის ამოცანას წარმოადგენდა, გამოევილინა ის დარგები, სადაც მეტად ტარდება სამეცნიერო საქმიანობა და დარგები, რომლებიც საჭიროებენ კვლევითი-სამეცნიერო მიმართულებით მეტად გააქტიურებას.

კვლევის მეთოდად შეირჩა თვისებრივი კვლევის მეთოდი, კვლევა ჩატარდა ნახევრად სტრუქტურირებული კითხვარის საშუალებით, სადაც მონაწილეებს ჰქონდათ საშუალება ღია კითხვების გზით გამოეხატათ საკუთარი მოსაზრება უნივერსიტეტში/სასწავლო უნივერსიტეტში კვლევითი საქმიანობის მნიშვნელობის და როლის შესახებ. ჯამში კითხვარი შეავსო 15 რესპონდენტმა საქართველოში მოქმედი 10 უნივერსიტეტიდან/სასწავლო უნივერსიტეტიდან. კითხვარის შევსება მონაწილეების მხრიდან მოხდა ონლაინ.

2. ლიტერატურის მიმოხილვა

2.1 კვლევის როლი უმაღლესი განათლების სფეროში

სხვადასხვა ჩატარებული კვლევის თუ ექსპერტის მოსაზრების თანახმად, უმაღლესი განათლების სისტემამ უნდა უზაფხოს მსოფლიოში არსებულ გამოწვევებს და აქტიური წვლილი შეიტანოს კაცობრიობის და საზოგადოების განვითარებაში. მნიშვნელოვანია მოხდეს კვლევის მნიშვნელობის გადააზრება და ცოდნის ინტეგრირება საზოგადოებრივ პროცესებში. მეცნიერთა და სხვადასხვა დარგის პროფესიონალების ურთიერთგადაკვეთისას,

მნიშვნელოვანია, ვიპოვოთ ის გზები, რომელიც ხელს უწყობს უმაღლესი განათლების ხედვის განვითარებას და ასევე, გაკეთდეს იმაზე რეფლექსია, თუ როგორ უნდა მოხდეს ამ ხედვების გამოყენება და ერთმანეთთან დაკავშირება პრაქტიკაში. მხოლოდ გადაკვეთა მეცნიერებასა და სხვადასხვა დარგებს შორის იძლევა ახალი ცოდნის განვითარების საშუალებას².

მნიშვნელოვანია, კვლევაზე საუბრისას ვახსენოთ, რომ უნივერსიტეტის უმთავრესი ფუნქცია სწავლებაა, ხოლო კვლევითი საქმიანობა სწავლების ხარისხის გაზრდას და ახალი პროფესიონალების გუნდის ჩამოყალიბებას უნდა უწყობდეს ხელს.

კვლევით საქმიანობაში საუნივერსიტეტო საზოგადოება დაახლოებით ასი წლის წინ ჩაერთო, როდესაც კოლუმბიის უნივერსიტეტმა პირველმა შექმნა ცენტრი (1928 წელი), სადაც სწავლება, კვლევა და პაციენტებზე ზრუნვა ერთი სივრცის ქვეშ იყო გაერთიანებული. კემბრიჯის უნივერსიტეტმა კვლევითი საქმიანობა მოგვიანებით, 1945 წელს დაიწყო. თავიდანვე კვლევის ინტეგრირება უნივერსიტეტებში განპირობებული იყო ორი ძირითადი მიზეზით: სწავლება და აღმოჩენისადმი ინტერესი. ისტორიის მანძილზე საუნივერსიტეტო საქმიანობა ყოველთვის იმსახურებდა ყურადღებას.

მკვლევარი, უილიამ ჰენრი პერკინი, ამბობს, რომ უნივერსიტეტის აღზევება არის გამორჩეული ფაზა უმაღლესი განათლების გლობალური ისტორიის მანძილზე. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ევროპული უმაღლესი განათლება მუდმივად განიცდიდა სხვადასხვა კულტურის გავლენას, მათ შორის ისეთი ქვეყნების გავლენას, როგორცაა ეგვიპტე, ჩინეთი, ინდოეთი, ისლამური ქვეყნები და სხვა.

თავისთავად, კვლევის პროცესი არ გულისხმობს იმას, რომ აღმოვაჩინოთ რაიმე სრულიად ახალი, რაც მანამდე არ არსებობდა. კვლევის პროცესში ხელახლა ხდება გარკვეული მოვლენის თუ ფენომენის შესახებ არსებული ცოდნის გადახალისება და გაფართოება. ყველაზე მთავარი აქტივობა კვლევაში ესაა - ვიპოვოთ პასუხები კითხვებზე³.

ხარისხიანი კვლევა აუმჯობესებს სწავლების პროცესს. იქიდან გამომდინარე, რომ უნივერსიტეტები არა მხოლოდ ავრცელებენ, არამედ ქმნიან ახალ ცოდნას სწორედ კვლევის საშუალებით, მნიშვნელოვანია, რომ კვლევითმა პროცესმა წახალისოს ხარისხიანი სწავლების პროცესი. საინტერესოა მსჯელობა იმის შესახებ, თუ რა ფუნქცია გააჩნია უნივერსიტეტს 21-ე საუკუნეში? უნივერსიტეტი თანამედროვე გაგებით არის სივრცე, სადაც, უნივერსიტეტის ადმინისტრაციული, აკადემიური პერსონალი და სტუდენტები ქმნიან გარემოს ახალი ცოდნისთვის, კვლევის საშუალებით წარმოიქმნება ახალი პლატფორმები განვითარებისთვის.⁴

უნივერსიტეტის თანამედროვე გაგების გათვალისწინებით კი, უნივერსიტეტში მასწავლებლის როლი სრულიად განსხვავდება სკოლის მასწავლებლის როლისგან. ლექტორი პირველ რიგში უნდა წარმოადგენდეს სტუდენტისთვის მეგობარს, მენტორს, გიდს, რომელიც

² Vessuri, H., The Role of Research in Higher Education: Implications and Challenges for an Active Contribution to Human and Social Development in book Higher Education in the World 3, 2008. Pp.119-114.

³ Lakhotia, S., Research and Innovation in Universities: Why and How These Should Promoted in book Quality Mandate for Higher Education Institutions in India. University Grants Commission, 2021, pp.89-114.

⁴ იხ. სქოლიო 3. გვ. 89-114.

ცხოვრებისეულ გამოცდილებასაც უზიარებს მათ, ასევე, ლექტორს მეტად მოეთხოვება დაეხმაროს სტუდენტებს პროფესიული ცხოვრების გზის დასაწყებად⁵.

2.2. უნივერსიტეტების მომავალი და კვლევა

ევროპის უნივერსიტეტების ასოციაციის მიერ მომზადებულ დოკუმენტში – „უნივერსიტეტები კედლების გარეშე - ხედვა 2030 წლისთვის“, დეტალურად არის წარმოდგენილი ის სამომავლო პრიორიტეტები, საჭიროებები და ღირებულებები, რისი შესრულებაც 2030 წლისთვის მოუწევთ უნივერსიტეტებს, რაც მათთვის იქნება როგორც მთავარი გამოწვევა, ასევე, მომავალი განვითარების პერსპექტივა⁶.

უპირველეს ყოვლისა, უნივერსიტეტებმა უნდა შექმნან სამომავლო განვითარების კონკრეტული ხედვა, თუ რა მიმართულებით სურთ წინსვლა, როგორ ისახავენ მიზნებს და როგორ პასუხობენ თანამედროვე გამოწვევებს. ამ ამოცანების შესასრულებლად მათ დასჭირდებათ მეტი გახსნილობა საზოგადოების სხვადასხვა წრეების, თუ დარგების მიმართ.

ევროპის უნივერსიტეტების ასოციაციის დოკუმენტის მიხედვით, მომავალში უნივერსიტეტების სტრუქტურა მეტად ჰიბრიდული გახდება⁷.

რაც შეეხება უნივერსიტეტებში ინტერნაციონალიზაციის პროცესს, ევროპული უნივერსიტეტების მომავალი მეტად ტრანსნაციონალური და მულტინაციონალური სახისაა, რაც შექმნის ბაზას კვლევისთვის და ინოვაციისთვის. ასევე, უფრო ხარისხიანი სწავლებისთვის.

უნივერსიტეტების მომავლის მისიად შეიძლება მოვიაზროთ სწავლებისა და კვლევისთვის თანამშრომლობითი პროექტების განხორციელება, პოზიტიური დამოკიდებულების განვითარება ევროპელობისადმი გლობალურ და ლოკალურ დონეზე⁸.

2030 წლისთვის დოკუმენტის ხედვის მიხედვით, უნივერსიტეტებს ევროპის მასშტაბით ექნებათ მეტი ავტონომიურობა, რათა შეძლონ დამოუკიდებლად მიიღონ სტრატეგიული გადაწყვეტილებები ორგანიზაციული, ფინანსური, და ა. შ. საკითხების შესახებ.

სწავლის პროცესი უფრო მეტად დაუკავშირდება კვლევას და მკვლევარებს. უნივერსიტეტები უფრო აქტიურად ჩაერთვებიან კვლევით ნაწილში, როგორც ფუნდამენტური, ასევე, გამოყენებითი კვლევების მიმართულებით. ასევე, უნივერსიტეტების ბაზაზე მეტად განვითარდება ინტერდისციპლინური კვლევითი პროექტები და საგამომცემლო სისტემები. ბუნებრივია, უნივერსიტეტები კვლავ განახორციელებენ სადოქტორო პროგრამებს, რაც უზრუნველყოფს მაღალკვალიფიციური მკვლევრების ჩამოყალიბებას.

უნივერსიტეტების მომავლის მისიად შეიძლება ჩაითვალოს ისიც, რომ ისინი სხვადასხვა პარტნიორ ორგანიზაციებთან ერთად ჩაერთვებიან მსოფლიო გამოწვევებთან გამკლავების პროცესში. აქედან გამომდინარე, უნივერსიტეტები შეასრულებენ წამყვან როლს ინოვაციური

⁵ იხ. სქოლიო 3. გვ. 89-114.

⁶ Universities without walls - A vision for 2030 European University Association, February, 2021.

⁷ იხ. სქოლიო 6.

⁸ იხ. სქოლიო 6.

ეკონომიკის განვითარებაში, გააერთიანებენ მსგავსი ხედვის მქონე დაინტერესებულ მხარეებს აკადემიური, ბიზნეს, სამოქალაქო თუ სტარტაპ სექტორიდან უნივერსიტეტების სამომავლო განვითარებისთვის მეტი ფინანსური ინვესტიციის გაკეთება გახდება საჭირო იმისათვის, რომ განვითარდეს მეცნიერება, შეიქმნას ახალი ცოდნა და დაიხვეწოს ტექნოლოგიები. სამომავლოდ სასურველია, რომ უნივერსიტეტების ფინანსური ავტონომიურობა გაძლიერდეს, რათა უნივერსიტეტებმა დამოუკიდებლად შეძლონ სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღება⁹.

მიმოვიხილოთ რამდენიმე კვლევა, რომელიც ეხება საუნივერსიტეტო სისტემაში არსებულ გამოწვევებს და კვლევითი საქმიანობის ფუნქციას და როლს. ერთ-ერთი კვლევის მიხედვით, გამოვლინდა, რომ უნივერსიტეტში კვლევითი მიღწევების ხარისხობრივად გაზომვა სირთულეს წარმოადგენს შემდეგი მიზეზების გამო: უნივერსიტეტები მონაწილეობენ სხვადასხვა აქტივობაში ერთდროულად (სწავლება, კვლევა, ცოდნის გადაცემა თუ შექმნა). ამ აქტივობების შედეგად სხვადასხვა შედეგი დგება, შესაბამისად, შეიძლება შედეგების ხარისხობრივი თუ რაოდენობრივი კომპონენტი შეიცვალოს კიდევ.

კვლევის შედეგების ანალიზისას ყველაზე ხშირად გამოყენებადი ინდიკატორია უნივერსიტეტის აკადემიური პერსონალის მიერ გამოქვეყნებული პუბლიკაციები, მათი ციტირების ინდექსი, ხოლო შემდეგ კი მოდის - პატენტი. უნივერსიტეტის კვლევის შედეგების გაანალიზება არ უნდა განხორციელდეს მხოლოდ ერთი ინდიკატორის გამოყენებით - ან პუბლიკაციით ან პატენტით, უნდა გავითვალისწინოთ უნივერსიტეტების მრავალპროდუქტიულობითი ხასიათი. ზოგიერთი უნივერსიტეტი უფრო სპეციალიზირებულია სოციალურ მეცნიერებებში, ზოგი კი - ჰუმანიტარულ დარგში, სადაც კვლევის ძირითადი შედეგი არის - პუბლიკაცია, ხოლო სხვა უფრო პრაქტიკულ დარგებში, მაგალითად, ტექნოლოგიებში კი - პატენტი¹⁰.

ტერმინი „ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა“ მომდინარეობს ცოდნის და ტექნოლოგიების მნიშვნელობის აღიარებით თანამედროვე ეკონომიკაში. ეს საზოგადოებები საქმიანობის ყველა სფეროში ცოდნის გამოყენებით ხასიათდებიან. თითქმის ყველა სფეროს საქმიანობა ეფუძნება ცოდნის გამოყენებას და ცოდნის მენეჯმენტს. არ არსებობს შეკითხვები იმასთან დაკავშირებით, რომ ცოდნა არის მთავარი მამოძრავებელი ძალა ეკონომიკური გაძლიერებისთვის¹¹.

უნივერსიტეტები შეიცვალნენ საკმაოდ ძლიერად რეგულირებადი ინსტიტუციებიდან უფრო მეტად კოლეგიალურად გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანიზაციებად და გახდნენ მეტად ინტერაქტიულები სოციალური განვითარების მიმართულებით.

სტატიაში მიმოვიხილეთ კვლევა, სადაც კვლევის სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენს უნივერსიტეტის მენეჯმენტი - ვიცე - რექტორი, დეკანი, დეპარტამენტის ხელმძღვანელები და ა.შ. კვლევაში გამოიკითხნენ დარგის წამყვანი ექსპერტები, რომლებიც სხვადასხვა

⁹ იხ. სქოლიო 6.

¹⁰ Serrano, L., Manuel, P. J., The Research Output of Universities and its Determinants: Quality, Intangible Investments, Specialization and Inefficiencies. 2016.

¹¹ იხ. სქოლიო 10.

პერსპექტივით ხედავენ უმაღლესი განათლების და კვლევის საკითხებს შვედეთში. აღნიშნული კვლევის მიზანია აკადემიური ლიდერების როლის შესწავლა წარმატებული კვლევითი გარემოს შესაქმნელად¹².

ახალი ცოდნის შექმნის პროცესში გადამწყვეტი და მნიშვნელოვანია, უნივერსიტეტებმა გაითავისონ, რომ ახალგაზრდების, სტუდენტების დაინტერესება კვლევითი აქტივობებით გადამწყვეტია მეცნიერების განვითარებისთვის. სტუდენტების კვლევითი საქმიანობით დაინტერესების შესახებ მრავალი კვლევა ჩატარებულა. სხვადასხვა კვლევის მიხედვით, ახალგაზრდების დაინტერესება სამეცნიერო აქტივობებით მხოლოდ პრაგმატული/ მოვალეობრივი მიზნით არის განპირობებული და არ ეფუძნება მათ რეალურ კვლევით ინტერესს¹³.

ერთ-ერთი კვლევის მიხედვით, რომელიც 2013, 2015 და 2017 წლებში ფოკუს ჯგუფის მეთოდით ჩატარდა, გამოიკითხნენ განათლების სამივე საფეხურის სტუდენტები. კვლევის ფარგლებში გამოვლინდა, რომ კვლევითი საქმიანობის განსავითარებლად განსაკუთრებული აქცენტი უნდა გაკეთდეს დოქტორანტურის საფეხურზე, რადგან ამ პერიოდში სტუდენტები უკვე თავად ატარებენ კვლევას. განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს სადოქტორო პროგრამებს, რომელიც განაპირობებს უნივერსიტეტის კვლევითი მიმართულებით განვითარების წინაპირობას. ჩატარებული კვლევის ძირითადი დასკვნა ისაა, რომ თანამედროვე უნივერსიტეტის განვითარება, განათლების და ტრენინგების მაღალი დონე და ხარისხი უკავშირდება კვლევითი-სამეცნიერო აქტივობების წახალისებას, შესაბამისად, ახალი ცოდნის შექმნას, რაც უნივერსიტეტის ბაზაზე ხორციელდება. ამ პროცესში კი, უნივერსიტეტის ლექტორები და სტუდენტები ერთობლივად აქტიურად უნდა იყვნენ ჩართულები¹⁴.

აგრეთვე უნდა გაეხვას ხაზი უნივერსიტეტში დამამთავრებელ კურსზე მყოფი სტუდენტების კვლევაში ჩართულობას, რაც ინგლისური ტერმინით - *undergraduate research* - აღინიშნება. ხშირად ხდება, რომ სტუდენტები ისე ამთავრებენ უნივერსიტეტს, რომ მათ არ აქვთ შეხება მკვლევარ პროფესორებთან, კვლევით პროცესთან. კვლევითმა უნივერსიტეტებმა უნდა იზრუნონ, რომ მათი პროგრამების დამამთავრებელი კურსის სტუდენტები აქტიურად ჩაერთონ კვლევით საქმიანობაში, რათა ამ ფორმით გააძლიერონ სასწავლო პროცესის ხარისხიც.

საკმაოდ რთულია განმარტო ზუსტად თუ რა არის დამამთავრებელი კურსის კვლევა. ესაა კვლევა, რომელიც ტარდება საბაკალავრო საფეხურის დამამთავრებელ კურსზე მყოფი სტუდენტის მიერ, სადაც ხდება კვლევითი უნარ-ჩვევების გამომუშავება.

კვლევის მიზანს წარმოადგენდა შეესწავლა კოლეჯის და უნივერსიტეტის სტუდენტების ინტერესი მეცნიერული მიღწევებისადმი, თუ როგორ იყენებენ სტუდენტები უნივერსიტეტის დასრულების შემდგომ მიღებულ აკადემიურ ცოდნას პრაქტიკაში და რამდენად აქვთ თავად

¹² Carlsson, H, K., Söderholm, Anders, A. Research Quality and the Role of the University Leadership, 2014.

¹³ Valentin, R., Pavel. I. A., The Purpose of Research in Universities. 2012.

¹⁴ Manov, B., Milenkova, V., Students' research activity as a contribution to modern university, Scientific journal Anthropological Researches and Studies, 2018.

მოტივაცია, რომ შექმნან ახალი ცოდნა და ჩაერთონ კვლევით აქტივობაში. კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ სტუდენტები არ აანალიზებენ მიღებულ აკადემიურ ცოდნას და ნაკლებად იყენებენ პრაქტიკაში¹⁵.

მორიგი კვლევის მიზანს წარმოადგენს უნივერსიტეტში არსებული სხვადასხვა ფაკულტეტის წარმომადგენლების შეხედულებების კვლევა უნივერსიტეტში მიმდინარე მნიშვნელოვან თემებთან დაკავშირებით. საკვლევი თემები მოიცავდა კვლევის ადმინისტრირებას, კვლევის ხარისხის საკითხს, დაფინანსების მოპოვების პროცესს, კვლევისთვის არსებულ პირობებს, ბარიერებს და მექანიზმებს კვლევის გაძლიერების მიზნით¹⁶. კვლევამ გამოავლინა, რომ უნივერსიტეტში არსებულ ფაკულტეტებზე მწირია კვლევისთვის შესაფერისი, როგორც ფინანსური, ასევე ტექნიკური პირობები, ასევე, კვლევის ხარისხის გასაუმჯობესებლად აუცილებელია, რომ გამარტივდეს კვლევის დაფინანსების წყაროები, გამოყოფილი იყოს აკადემიური პერსონალისთვის კვლევისთვის ადეკვატური დრო, რათა ისინი აქტიურად ჩაერთონ კვლევის პროცესში.

2. კვლევის შედეგები

თვისებრივი კვლევის ნაწილში მონაწილეობა მიიღეს, როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ საქართველოში მოქმედი 10 უნივერსიტეტის/სასწავლო უნივერსიტეტის კვლევითი სამსახურის 15 წარმომადგენელმა, რომლებიც კვლევაში უმაღლესი განათლების სფეროში სამეცნიერო და კვლევითი მიმართულებით დარგის ექსპერტებად გვევლინებიან.

რესპონდენტების უმრავლესობის აზრით, უნივერსიტეტის საქმიანობაში კვლევითი-სამეცნიერო საქმიანობა გადამწყვეტი და მნიშვნელოვანია, რადგან კვლევითი პროცესის საშუალებით ხდება ცოდნის უწყვეტობის შენარჩუნება, ახალი ცოდნის თუ სამეცნიერო ლიტერატურის შექმნა. ასევე, კვლევითი საქმიანობა უნივერსიტეტებისთვის მნიშვნელოვანია, რადგან ამ პროცესში ვითარდება, როგორც უნივერსიტეტის აკადემიური პერსონალი, ასევე, სტუდენტებიც. აგრეთვე, რესპონდენტებმა აღნიშნეს, რომ უნივერსიტეტი ეს არის ადგილი, სადაც იქმნება მეცნიერება და მნიშვნელოვანია ახალი ცოდნის შექმნის პროცესს ჰქონდეს ხელშეწყობა უნივერსიტეტებისგან. ასევე, დაფიქსირდა მოსაზრება, რომ კვლევითი საქმიანობა ავითარებს ლოგიკურ და კრიტიკულ აზროვნებას, და ის მნიშვნელოვანია, როგორც სხვადასხვა დარგის განვითარებისთვის, აგრეთვე, ამ დარგების პროფესიონალების ჩამოყალიბებისთვის.

რესპონდენტების უმრავლესობის აზრით, უნივერსიტეტში წარმოებული კვლევითი აქტივობები უნდა ემსახურებოდეს პირველ რიგში - ახალი ცოდნის შექმნას, უნივერსიტეტის განვითარებას, აკადემიური პერსონალის განვითარებას. შემდგომ მოდის მოსაზრება, რომ კვლევითი საქმიანობა უნდა უწყობდეს ხელს სტუდენტების განვითარებას, უნივერსიტეტის

¹⁵ Al-Hassanieh, S., University Students' Role in Improving Scientific Research Systems. Higher Institute of Administration Development (HIAD), Damascus University, 2006.

¹⁶ Al-Sulaiman, A., Al-muhanna, A., Abumadin, M. Research and Research Activities in a University in Eastern Saudi Arabia, Scientific Journal Saudi Medical Journal, 2002.

რეპუტაციის ზრდას, საზოგადოებრივი პრობლემების მოგვარებას, ეკონომიკის განვითარებას და რესპონდენტების მხრიდან ყველაზე მცირე პასუხების რაოდენობა ერგო - სტუდენტების დასაქმებას.

რესპონდენტების უმრავლესობის თქმით, სამეცნიერო კვლევა უნდა ეფუძნებოდეს შემდეგ ღირებულებებს - აკადემიურ კეთილსინდისიერებას, ინფორმაციის ვალიდურობას და სანდოობას, ხოლო შემდგომ მოდის აკადემიური თავისუფლება და კვლევის ინოვაციურობა/თანამედროვეობა.

რესპონდენტების აზრით, საქართველოში მეტნაკლებად აქტიურად ტარდება სამეცნიერო კვლევები ჰუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო და სამედიცინო, სოციალური და პოლიტიკური მეცნიერებების, ტექნიკური მიმართულებით. თუმცა, მათი მოსაზრება არ ეფუძნება რაიმე კონკრეტულ მონაცემებს, და მხოლოდ რესპონდენტების რეფლექსიას და დაკვირვებას წარმოადგენს. აგრეთვე, მათი დაკვირვების საფუძველზე გამოვლინდა, რომ სამეცნიერო კვლევები საქართველოში საჭიროებს განვითარებას შემდეგ სფეროებში - ეკონომიკა და ბიზნესი, ჰუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო, თანამედროვე ტექნოლოგიები, სახელოვნებო დარგები.

საქართველოში კვლევითი საქმიანობის მთავარ გამოწვევად სახელდება ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეზე კვლევითი პროექტების განხორციელების მიზნით სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობისთვის არსებული მატერიალური და ფინანსური რესურსების სიმწირე, დაფინანსების მოძიების საკითხი.

ასევე, პრობლემატურია კვლევითი საქმიანობისთვის შესაბამისი ადამიანური რესურსის მოძიება, აკადემიურ პერსონალს ნაკლებად აქვს კვლევითის დრო და ფინანსები. ასევე, საქართველოში დეფიციტურია იმფაქტ ფაქტორიანი ჟურნალები, შესაბამისად, არსებობს სამეცნიერო ლიტერატურის სიმწირე, ასევე, იშვიათია კვლევების ინტერნაციონალიზაცია. რესპონდენტების თქმით, საქართველოში ნაკლებად არსებობს კვლევების შედეგების და რეკომენდაციების გამოყენების პრაქტიკა.

ასევე, უნივერსიტეტებს არ აქვთ მკვეთრად გამოყოფილი კვლევითი პრიორიტეტები, რაც ასევე, რესპონდენტების მხრიდან დასახელდა, როგორც ერთ-ერთი პრობლემა საქართველოში კვლევების მიმართულებით არსებული გამოწვევების სიაში. აგრეთვე, გამოწვევად დასახელდა აკადემიური პატიოსნება, რაც მოიცავს ზოგად აკადემიურ კეთილსინდისიერებას და პლაგიატის შესახებ ცნობიერების არსებობის საკითხს.

რესპონდენტების უმეტესობის აზრით, კვლევის საგნიდან გამომდინარე აუცილებელია ინტერდისციპლინური მიდგომა, რომელიც უზრუნველყოფს დასკვნების ვალიდურობას და სანდოობას. ასევე, ინტერდისციპლინური კვლევა ზრდის კვლევის არეალს და ხელს უწყობს კვლევების ინტერნაციონალიზაციას. რესპონდენტთა აზრით, ინტერდისციპლინური მიდგომა კვლევის პროცესში აუცილებელიცაა, რადგან განაპირობებს კვლევის მაღალ ხარისხს, იძლევა მეტად მრავალფეროვან ინფორმაციას.

რესპონდენტების უმრავლესობის აზრით, აუცილებელია უნივერსიტეტში მიმდინარე თუ დასრულებული კვლევითი საქმიანობის პროცესების პოპულარიზაცია და გაშუქება, ფართო აუდიტორიისთვის გაცნობა. კვლევების პოპულარიზაციის პროცესში რესპონდენტებმა

დასახელებს შემდეგი მედია საშუალებები, რომელთა გამოყენებაც ყველაზე ეფექტური შეიძლება აღმოჩნდეს კვლევების პოპულარიზაციის პროცესში - სოციალური ქსელები, საერთაშორისო ონლაინ მედია პლატფორმები, ვებგვერდი, ბოლოს კი დასახელდა, ტრადიციული მედია საშუალებები: ტელევიზია, რადიო, ჟურნალი და ა. შ.

რესპონდენტების უმრავლესობის აზრით, აუცილებელია კვლევითი საქმიანობით ახალგაზრდების დაინტერესება, რათა მოხდეს ახალი ცოდნის შექმნის უწყვეტობის შენარჩუნება. ამისათვის კი, რესპონდენტებმა დასახელებს სტუდენტებისა და ლექტორების ერთობლივი კოლაბორაციული პროექტები. სასურველია არსებობდეს ახალგაზრდა მეცნიერთა წამახალისებელი ფონდი, სადაც სტუდენტები ჩაერთვებიან სამეცნიერო საქმიანობაში. უნივერსიტეტის დანიშნულებად რესპონდენტები ხედავენ ახალი ცოდნის შექმნას, დაგროვებას და გადაცემას მომავალი თაობებისთვის. ასევე, დასახელდა, რომ უნივერსიტეტმა უნდა მოამზადოს კვალიფიციური პროფესიონალები, შეუწყოს ხელი განათლებული საზოგადოების წინსვლას და განვითარებას. ასევე, ჩამოაყალიბოს მოქალაქე. რესპონდენტების აზრით, დღევანდელ დღეს უნივერსიტეტი დგას სხვადასხვა გამოწვევის წინაშე. ეს გამოწვევებია: ზოგადად სამეცნიერო საქმიანობის გაუფასურება, ახალგაზრდების ნაკლებად დაინტერესება სამეცნიერო საქმიანობით, კვლევები ორიენტირებულია მეტად რაოდენობაზე და არა ხარისხზე.

კვლევის მონაწილეების აზრით, უნივერსიტეტი უნდა იდგეს შემდეგ მნიშვნელოვან ღირებულებებზე: ცოდნა და ამ ცოდნის ხელმისაწვდომობა, ურთიერთპატივისცემა კოლეგებს შორის, შრომის დაფასება და წახალისება, აკადემიური თავისუფლება, სტუდენტზე ორიენტირებული სწავლება, პროფესიონალიზმი და კეთილსინდისიერება, განათლება და განვითარება. ბოლოს კი, კითხვაზე, თუ რა არის ის მნიშვნელოვანი ღირებულებები, რომელზეც უნდა იდგეს უნივერსიტეტი, რესპონდენტებმა დასახელებს შემდეგი ღირებულებები: აკადემიური პატიოსნება და თავისუფლება, ცოდნისადმი პატივისცემა, განვითარება, ახალი ცოდნისადმი გახსნილობა, აკადემიურ პერსონალს და სტუდენტებს შორის პატივისცემა, შრომის დაფასება, ჰუმანიზმი და სოციალური პასუხისმგებლობა, სტუდენტზე ორიენტირებული სწავლება, პიროვნული რესურსების რეალიზება, ინტერდისციპლინური და ინტერკულტურული მიდგომა სწავლების და კვლევის პროცესში.

კვლევიდან გამოვლინდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი გამოწვევა უმაღლესი განათლების სფეროში, რომელიც შეიძლება რეკომენდაციების სახით იქნეს წარმოდგენილი სტატიაში. ყველაზე მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება ქართული უმაღლესი განათლების სფეროში სამეცნიერო კვლევების დაფინანსების საკითხი. ასევე, აქტუალურია უმაღლესი განათლების სფეროს განვითარების პროცესში კვლევების ინტერნაციონალიზაცია, რაც გულისხმობს სამეცნიერო-კვლევით დონეზე შესაძლებლობების გაზრდას, ადგილობრივი და საერთაშორისო კვლევითი პროექტების და აქტივობების განხორციელებას. აგრეთვე, კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე მიზანშეწონილია გაიზარდოს საქართველოში იმფაქტ ფაქტორიანი სამეცნიერო ჟურნალების რაოდენობა. ასევე, იქიდან გამომდინარე, რომ უნივერსიტეტებში მკვლევრებს აქვთ ნაკლები დრო და ფინანსები ატარონ კვლევები, საქართველოში არსებობს სამეცნიერო ლიტერატურის სიმწირე, რაც აგრეთვე, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება აღნიშნულ სფეროში.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ პრობლემატურ საკითხია უკვე ჩატარებული კვლევების შედეგების და რეკომენდაციების გამოყენების საკითხი, რაც წესით ხელს უნდა უწყობდეს სხვადასხვა დარგის განვითარებას. ბოლოს კი, არ არსებობს ახალგაზრდა მეცნიერთა წამახალისებელი შესაძლებლობები, რომელიც მიმართული იქნება გააუმჯობესოს და განავითაროს ახალი მეცნიერული ცოდნის შექმნის პროცესი ჩვენს ქვეყანაში, შესაბამისად, სასურველია, რომ მოხდეს ახალი თაობის დაინტერესება კვლევითი საქმიანობით.

გარდა უმაღლესი განათლების სფეროში არსებული გამოწვევებისა, კვლევამ გამოავლინა, რომ უნივერსიტეტის მთავარი ფუნქცია დღევანდელ რეალობაში არის ახალი მეცნიერული ცოდნის დაგროვება და მომავალი თაობებისთვის გადაცემა. აღსანიშნავია, რომ ჩატარებული მცირედი გამოკითხვის შედეგები ცხადყოფს, რომ უნივერსიტეტის დანიშნულებად აღიქმება ახალი ცოდნის დაგროვება, პროფესიონალი კადრების ჩამოყალიბება ბაზრისთვის და მოქალაქეობრივი ცნობიერების ხელშეწყობა.

დასკვნა

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, შესაძლებელია შევაჯამოთ, რომ კვლევითი საქმიანობა უმაღლესი განათლების სფეროში საკმაოდ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს და მას უმთავრესად ახალი ცოდნის შექმნის ფუნქცია აკისრია. კვლევითი საქმიანობა ხელს უწყობს პერსონალის და სტუდენტების განვითარებას, თანამედროვე მოქალაქის ჩამოყალიბებას და ქმნის სხვადასხვა დარგის განვითარებისთვის მყარ საფუძველს. აღსანიშნავია, რომ ზოგადად, როგორც საერთაშორისო, ასევე, ადგილობრივ დონეზე ახალგაზრდა თაობა ნაკლებად არის დაინტერესებული კვლევითი საქმიანობით, რაც სასურველია გახდეს უნივერსიტეტებისთვის წამყვანი პრიორიტეტი.

ასევე, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ პრაქტიკაში დაინერგოს უკვე ჩატარებული კვლევების შედეგების გამოყენება ამა თუ იმ სფეროს განვითარების მიზნით და მათი პოპულარიზაცია. აქტუალურ საკითხად რჩება კვლევების ინტერნაციონალიზაცია, სასურველია მოხდეს ქართველი აკადემიური პერსონალის ხელშეწყობა იმ მხრივ, რომ მათ შეძლონ საკუთარი საქმიანობის წარდგენა საერთაშორისო მაღალ იმპაქტ ფაქტორიან ჟურნალებში, ასევე, საერთაშორისო კონფერენციებზე.

აღსანიშნავია, რომ უნივერსიტეტებში/სასწავლო უნივერსიტეტებში ჩატარებული კვლევები ინტეგრირებულია სასწავლო პროცესებში და ეს კი ქმნის სწორედ ახალ სამეცნიერო, სასწავლო ლიტერატურას, რაც უზრუნველყოფს სხვადასხვა დარგის, ასევე, ამ დარგში მოღვაწე პროფესიონალების განვითარებას და წინსვლას. შესაბამისად, სასურველია, რომ წახალისდეს მეტად ახალი ქართული სამეცნიერო ლიტერატურის შექმნა და ასევე, მათი ფართო საზოგადოებისთვის წარდგენა.

ბიბლიოგრაფია

1. Al-Hassanieh, Salim, University Students' Role in Scientific Research, conference paper, 2016;
2. Al-Hassanieh, S., University Students' Role in Improving Scientific Research Systems. Higher Institute of Administration Development (HIAD), Damascus University, 2006;
3. Al-Sulaiman, Abdulsalam, Al-muhanna, Abdulsalam, Abumadin, Mahdi. Research and Research Activities in a University in Eastern Saudi Arabia, Scientific Journal Saudi Medical Journal, 2002;
4. Berdahl, Robert M., Research Universities: Their Value to Society Extends Well Beyond Research, Association of American Universities, 2009;
5. Carlsson, Hakan, Kettis, Asa, Söderholm, Anders, Research Quality and the Role of the University Leadership, 2014;
6. Carpentier, Vincent, Historical Perspective, Research in Higher Education in Encyclopedia of International Higher Education Systems and Institutions. Springer, 2018;
7. A El-Dakhs, Dina, Undergraduate Research: Importance, Challenges and Success Stories, Conference paper, 2010;
8. Lamanauskasa, Vincentas, Augien, Dalia. Development of Scientific Research Activity in University: A Position of the Experts, 2015;
9. Lakhotia, Subhash, Research and Innovation in Universities: Why and How These Should Promoted in book Quality Mandate for Higher Education Institutions in India. University Grants Commission, 2021;
10. Manov, Boris, Milenkova, Valentina. Students' research activity as a contribution to modern university, Scientific journal Anthropological Researches and Studies, 2018;
11. Pavel, Ileana-Alexandra, Radoi, Valentin, The Purpose of Research in Universities, 2012;
12. Serrano, Lorenzo, Pastor José Manuel, The Research Output of Universities and its Determinants: Quality, Intangible Investments, Specialization and Inefficiencies, 2016;
13. Tripp, Simon, Helwig, Ryan, Yetter, Dylan. With Examples of their Functional Role and Impacts Within the State of Indiana, 2017;
14. Vessuri, Hebe, The Role of Research in Higher Education: Implications and Challenges for an Active Contribution to Human and Social Development in book Higher Education in the World 3, 2008;
15. Universities Without Walls: A Vision for 2030, European University Association, 2021 <https://eua.eu/downloads/publications/universities%20without%20walls%20%20a%20vision%20for%202030.pdf>; [უკანასკნელად გადამოწმდა: 09.11.2022].